Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea
BILBOKO HEZKUNTZA FAKULTATEA
FACULTAD DE EDUCACIÓN DE BILBAO

Gradu Amaierako Lana

LEHEN HEZKUNTZAKO GRADUA

2019/2020 ikasturtea

UMOREA HAUR LITERATURAKO ALBUM POSTMODERNOAN

IRAKURZALETASUNA SUSTATZEKO IRAKASLEENTZAKO IRAKURKETA GIDA

Egilea: Ane Gantxegi Fernández

Zuzendaria: Jon Kortazar

Leioan, 2020ko maiatzaren 26an

AURKIBIDEA

Sarrera........ 3.or.

1. Esparru teorikoa eta kontzeptuala: kontzeptuak argitzen........ 4.or.

  1.1. Umorezko albuma: Lehen Hezkuntzan irakurzaletasuna sustatzeko tresna. 4.or.

  1.2. Zerk bihurtzen du testu bat barregarri haurrentzako? Umorearen nondik norakoak........ 5.or.

    1.2.1. Zer da umorea? .... 5.or.

    1.2.2. Zertaz egiten dute barre haurrek? .... 5.or.

    1.2.3. Zer dago, beraz, Haur Literaturako testu barregarrien atzean? .... 7.or.

  1.3. Umorea Haur Literatura postmodernoan........ 8.or.

    1.3.1. Haur Literatura postmodernoa........ 8.or.

    1.3.2. Umorea Haur Literatura postmodernoan........ 8.or.

  1.4. Umorea Haur Literaturako album postmodernoan........ 10.or.

    1.4.1.Zer da albuma? .... 10.or.

    1.4.2. Umorea Haur Literaturako album postmodernoan........ 11.or.

2. Metodologia........ 13.or.

3. Lanaren garapena........ 14.or.

    3.1. Zergatik LHko irakasleentzako umorezko albumen irakurketa gida?.. 14.or.

    3.2. Produktuaren diseinua........ 15.or.

    3.3. Garapen fasea: Lehen Hezkuntzako irakasleentzako irakurketa gida.. 16.or.

4. Ondorioak........ 21.or.

5. Erreferentzia bibliografikoak........ 22.or.

6. Eranskinak........ 27.or.

  1.Eranskina........ 27.or.

  2.Eranskina........ 32.or.

UMOREA HAUR LITERATURAKO ALBUM POSTMODERNOAN

Irakurzaletasuna sustatzeko irakasleentzako irakurketa gida

Ane Gantxegi Fernández

UPV/EHU

Umoreak Haur Literaturako album postmodernoan duen presentzia aztertu ostean, Gradu Amaierako Lan honetan Lehen Hezkuntzako irakasleei bideratutako irakurketa gida bat eskaintzen da. Bertan, sei eta hamabi urte bitarteko ikasleei bideratutako umorezko album postmodernoak batu izan dira eta horietako batzuk gelan nola landu zehaztu. Gida hau sortzeko, funtsezkoa izan da umoreak Haur Literatura postmodernoan zein album postmodernoan duen presentzia ikertzea. Azterketa bibliografiko horretan oinarrituta, zazpi kategoriatan banatu izan da irakurketa gida: metafikzioa, zentzugabekeria, ironia, polifonia, gehiegikeria, testuartekotasuna eta kontraesana.

Haur Literatura, albuma, postmodernoa, umorea, gida

Tras analizar la presencia del humor en el álbum postmoderno de Literatura Infantil, en este Trabajo de Fin de Grado se ofrece una guía de lectura dirigida al profesorado de Educación Primaria. En ella se han recopilado álbumes de humor postmodernos dirigidos al alumnado de entre seis y doce años y propuesto ciertas actividades para trabajar algunos. Para ello ha sido fundamental analizar la presencia del humor tanto en la Literatura Infantil postmoderna como en el álbum postmoderno. En base a este análisis bibliográfico, la guía se ha dividido en siete categorías: metaficción, sinsentido, ironía, polifonía, exageración, intertextualidad y contradicción.

Literatura Infantil, álbum, postmoderno, humor, guía

After analysing the presence of humour in postmodern picturebooks of children's literature, the present work offers a reading guide for primary school teachers. It has compiled humorous postmodern picturebooks aimed at students aged between six and twelve and proposed certain activities to carry out with some of them. To do so, it has been essential to analyse the presence of humour in both postmodern Children's Literature and postmodern picturebooks. Based on this bibliographic research, the guide has been divided into seven categories: metafiction, nonsense, irony, polyphony, exaggeration, intertextuality and contradiction.

Children's Literature, picturebook, postmodern, humour, guide

Sarrera

Jarraian aurkezten den Gradu Amaierako Lanaren helburua Lehen Hezkuntzako irakasleentzat irakurketa gida bat eskaintzea da. Irakurketak berak irakurtzen ikasten laguntzen duela kontuan izanik, ezinbestekoa da gelara eramandako liburuak irakurtzeak zer ikaskuntza eman ditzakeen jakitea (Fernández de Gamboa, 2018; Colomer, 1998).

Gida honen xedea, beraz, irakasleei ikasgelan landu beharreko irakurgaien aukeraketa erraztea da. Izan ere, gaur egun liburu ugari argitaratzen dira eta merkatuaren produkzio-erritmo azkar horrek agerian uzten du bitartekarien lana ezinbestekoa dela (Fernández de Gamboa, 2018).

Zehazki, Haur Literaturako umorezko album postmodernoen gida sortzea dut helburu. Umorea egunerokotasunean ohikoa izan arren, hezkuntza arloan ezer gutxi jorratzen den gaia da. Era berean, haurrentzako album postmoderno hauek egindako umorearen erabilera ezezaguna bezain berezia da eta adituek irakurketa sustatzeko tresnatzat gomendatzen dituzte.

Helburu horrekin, esparru teorikoan, gai honi heltzeko oinarriak ezartzen dira, eta honako alderdi hauek jorratzen dira. Alde batetik, irakurzaletasunaren garrantzia azpimarratu, umoreari buruzko nondik norakoak zehaztu eta Haur Literaturan duen presentzia nabarmentzen da. Ildo beretik jarraituz, Haur Literatura postmodernoaren ezaugarriak adierazi ostean, umorea Haur Literatura postmodernoan agertzeko modua ikertzen da. Era berean, albuma definizio zaileko kultura-produktu postmoderno gisa aztertu eta hauetan umorea nola agertzen den aurkezten da.

Marko metodologikoan, hori guztia oinarri izanik, Haur Literaturako umorezko album postmodernoen irakurketa gida sortu da. Horretarako, GRETEL, Galtzagorri eta Canal Lector entitateek gomendaturiko albumak aukeratu eta EAEko udal liburutegietan hauen eskuragarritasuna aztertu da. Gidan, albumak umorea sortzeko estrategia nagusien arabera taldekatu dira eta album zehatz batzuk klasean nola landu proposatzen da. Azkenik, ikerketaren ondorioak aurkezten dira, eta ateak zabalik uzten dira horrelako albumetan umoreari buruzko ikerketa berriak egiteko.

1. Esparru teorikoa eta kontzeptuala: kontzeptuak argitzen

Hasteko, umoreak Haur Literaturako album postmodernoetan duen presentzia aztertuko da. Arestian azaldu den eran, umorea hezkuntzan gutxi jorratzen den gaia da eta album postmoderno mota honetan duen presentzia azpimarragarria da, Lehen Hezkuntzako ikasleen irakurzaletasuna sustatzeko tresna interesgarria bihurtuz. Marko teorikoan, beraz, irakurzaletasunaren garrantzia nabarmenduko da, umorearen nondik norakoak aztertu eta Haur Literaturan eta album postmodernoetan nola agertzen den ikertu.

1.1. Umorezko albuma: Lehen Hezkuntzan irakurzaletasuna sustatzeko tresna

Irakurketak garrantzi handia du haurren garapen eta heltze prozesuan. Izan ere, haurren garapen kognitiboa, afektiboa eta soziala bultzatzen ditu (Cano, 2019). Hala eta guztiz ere, estatu mailan, haurren irakurketa-ohiturak neurtzeko inkesta anitz egin dira, hauen irakurtzeko usadio txikia agerian utziz (Manresa eta Reyes, 2014). Nola lor dezakete beraz, Lehen Hezkuntzako irakasleek, haurrak irakurketara animatzea?

Heziketa literarioaren bitartez, irakasleek ikasleen fantasiaren eta sormenaren mundua esnatzeko aukera dute (Rivera eta Castillo, 2005). Irakurlearen inplikazioa ezinbestekoa da literatura gaitasunean aurrera egiteko eta irakurtzean sentitutako plazerarekin dago loturik (Colomer, 1996a). Beraz, irakasleek ikasleentzat interesgarriak diren irakurgaiak bilatu behar dituzte bai eduki zein formatu aldetik (Colomer, 1996b). Irakurtzea zerbait atsegintzat ikusiz gero, epe ertain luzera ohitura bihurtu liteke (Vargas, 2001).

Alde horretatik, albumak haurren irakurzaletasuna sustatzen lagun dezake (Manresa eta Reyes, 2014). Izan ere, testuaren eta irudien arteko komunztadura dela eta, bi hizkuntzak elkar komunikatzen dira (Vásquez, 2014). Ilustrazioak handiak izan ohi dira eta testuak laburrak (Sáez, 2016). "Leer es asociar" (Duran, 2008: 191) ideian oinarrituz, irudien eta testuaren arteko elkarrekintza horrek irakurketa prozesua errazten du, irakurtzen ikasteko eta hau sustatzeko aldamio egokia eskainiz (Colomer, 2001).

Irudi eta testuaren arteko erlazio horretatik abiatuta, albumetan umorearen presentzia ohikoa da (Sardi, 2013), haurrei mezu duala helaraziz: irakurtzen goza daitekeela, eta ikastea dibertigarria dela, alegia (Klein, 1992). Hots, barrea eta jolasa sustatzen dituzten albumak haurren irakurzaletasuna sustatzeko garrantzi handiko baliabideak dira (Chiuminatto, 2011).

1.2. Zerk bihurtzen du testu bat barregarri haurrentzako? Umorearen nondik norakoak

Eguneroko bizitzan, haurrek umore forma asko aurkitzen dituzte egoera anitzetan. Haatik, egoera umoretsuen eraginpean egon arren, gutxitan pentsatzen dute zergatik diren gauzak dibertigarriak (Serafini eta Coles, 2015). Hau dela eta, jarraian, zehazki umorea zer den ikertuko da eta haurrek zertaz egiten duten barre aztertu, Haur Literaturako testuetan erabilitako umorearen nolakotasunak identifikatzeko helburu.

1.2.1. Zer da umorea?

Umorea gizakiaren gaitasun paregabea da, pertsona bati barre edo irribarre eginarazten eta, ondorioz, ondo sentiarazten dion nolakotasuna (Mallan, 1993), kultura guztietan presente dagoena (Carbelo eta Jáuregui, 2006). Umore-sena unibertsala da, modu ezberdinetan aurkeztu daiteke (Guerrero, 2008) eta gizakiaren irudimenaren heinarekin bat dator. Adimena eta ergelkeria, bihurrikeria eta kontserbadorismoa, tolerantzia eta intolerantzia, denek aurki dezakete bere espresioa umorean (Billig, 2005).

Umorea ez da moralki neutroa eta gizarte batetik bestera aldatu egiten da (Pescetti, 2005). Ez dago objektiboki umoretsua den ezer (Guerrero, 2013), ez txantxarik, ez eszenarik, ezta anekdotarik ere. Kultura berdineko pertsonek ere ez dute umore bera partekatzen. Gizartea aldatzen den heinean aldatzen da, baita pertsonak zahartu ahala ere (Mallan, 1993). Halaber, baliteke pertsona batek zerbait une oro barregarria dela ez aurkitzea (Billig, 2005), testuinguru eta une batetik bestera aldatuz (Mallan, 1993).

Umorearen berezko anbiguotasun eta zehaztugabetasun horrek lortzen du barrea eragitea (Saad, 2012), literatura umorea lantzeko eremu aproposa bihurtuz, bikoiztasun, mugagabetasun eta pluraltasun hori idazkietan islatu baitaiteke (Parreira, 1994).

1.2.2. Zertaz egiten dute barre haurrek?

Batzuetan badirudi adin mugarik gabeko erakargarritasun komiko unibertsala duten umore forma batzuk daudela (Mallan, 1993). Haatik, haurrek eta helduek preferentzia komiko ezberdinak dituzten eran, adin bereko haurrek ez dute gauza berei buruz barre egiten, gaitasun intelektualak eta material komikoaren sofistikazio mailak ere eragina

baitute (Guerrero, 2013). Oro har, ordea, edozein adinetako haurrek beraien oinarrizko kezkak jorratzen dituzten materialetan umorea aurkitzeko joera dute (Mallan, 1993).

Alde batetik, bost urteko haurrek, zentzugabekeria, eskatologia (Ruiz, 2005) eta hitz-jolasak (Cancelas, 2005) aurkitzen dituzte barregarri, erritmo jostagarridun kantak, esaterako (Mallan, 1993). Umorea fisikoki nolabait irudikatuta egon behar da. Horrek azal dezake karikatura estereotipatuen (Cancelas, 2005), slapstickaren (Richards, 2014) eta tamaina handiko pertsonaien erakargarritasuna (Cross, 2011). Haurtzaroan, umorea ondo pasatzeko helburu bakarrarekin praktikatzen den jolasa da (Cancelas, 2005).

Sei urteko haurrek bisualak diren rol-aldaketak, inkongruentziak (Ruiz, 2005) eta gehiegikeriak (Cancelas, 2005) atsegin dituzte, eta haien inkongruentzia kontzeptuaren pertzepzioa zabalagoa da (Mallan, 1993). Azken hori, gertaera bati buruz dauden itxaropenekiko desadostasunetik sortzen den harridurarekin lotzen da (Timofeeva, 2014). Sinpleak diren umorezko baliabide horiek konplexuagoak bihurtzen hasten dira (Ruiz, 2005) eta umoreak fisikoki irudikatuta egoten dihardu (Cross, 2011).

Haurrak hazi ahala, dibertigarria denari buruz dituzten pertzepzioak zabaldu eta egoera komiko gehiago preziatzeko gai bihurtzen dira (Mallan, 1993). Beraz, zazpi eta zortzi urte arteko haurrei, orain arte izendatutakoaz gain, parodiek ere barrea eragiten dizkiete (Ruiz, 2005). Hizkuntza estruktura sofistikatuagoak ulertzen dituztenez, asmakizunak eta txantxak kontatzeko zein hauetaz gozatzeko gai dira (Cross, 2011).

Zortzi urtetik aurrera, igartzen hasten dira asmakizunek bi erantzun posible dituztela: zuzena -ezikusiarena egin behar dena- eta broma (Mallan, 1993). Hizkuntza menderatzea funtsezkoa da umore-forma abstraktu eta sofistikatuagoak ulertzeko eta orduan hasten dira txisteen eta hitz-jokoen esanahi bikoitzak ulertzen (Cross, 2011).

Bederatzi eta hamar urteko haurren artean hitz jokoak, buruargitasuna eta satira umore iturri garrantzitsuak dira (Cross, 2011). Bestetik, hamaika eta hamabi urte arteko haurrek aberatsagoa eta konplexuagoa den umorea nahiago dute, kritika sozial gogorragoak, lotsagabeagoak eta zuzenagoak egindako gizarte-satirak, alegia (Ruiz, 2005). Ezusteko zaplaztekoak, indarkeria, parodia, gehiegikeria zakarrak eta filmetan maiz gertatzen diren auto jazarpen eta istripu basatiak, barregarriak iruditzen zaizkie, errealitatea eta fantasia ondo bereizteko gai direlako (Cancelas, 2005). Hala eta guztiz ere, mugak daudela azpimarratu behar da, haurren izaerarekin zein indarkeriaren nolakotasunarekin bat datozenak (Mallan, 1993).

1.2.3. Zer dago, beraz, Haur Literaturako testu barregarrien atzean?

Umorea beti egon da presente Haur Literaturan (Rivera eta Castillo, 2005). Umorezko testuak deskodetu eta interpretatzen dira, erantzuna imintzioa zein barre-algara izanik (Guerrero, 2013). Haatik, nola erabiltzen dute umorea idazleek trama garatzeko, pertsonaiak deskribatzeko edo irakurlearengan erantzun bat eragiteko?

Haur Literaturako idazleen intentzio satirikoa hartzaile gazteenekin partekatzen duten konbentzio sozial batetik abiatzen da (Morón, 2010), umore orok eskatzen baitu gauza jakin batzuk konbentzionalki barregarriak direla adostea (Guerrero, 2013). Beraz, idazleek aldez aurretik badakite zerk eragiten dien barrea haurrei (Mallan, 1993).

Hau horrela izanik, alde batetik, pertsonaia umoretsuez baliatzen dira idazleak (Harrison, 1986). Horretarako, giza ezaugarriak eta ahuleziak puzten dituzte. Erabilitako errekurtsoen artean, autoritate figurei iseka egitea eta pertsonaia nagusiaren muturreko xalotasuna, ezjakintasuna, baldartasuna eta inozotasuna dira erabilienak (Mallan, 1993).

Ezinbestekoa da gehiegikeria hauek sortutako umorea ulertzeko haurrek pertsonaia satirizatzen duen pertsona mota aldez aurretik ezagutzea, maisua, dendaria zein polizia, esaterako. Bestalde, idazleentzat erronka handia da irakurleak beraien burua identifika dezaketenekin pertsonaiei barre egitera erakartzea. Beraz, askotan hobe da irakurleak pertsonaia baino pixka bat zaharragoak izatea, horrek pertsonaiaren ezjakintasunaz erosoago barre egiteko aukera ematen baitie (Mallan, 1993).

Aipatutakoaz gain, Haur Literaturako idazkietan, egoerazko umoreak, oro har, inkongruentzia sortzen du absurdoaren elementuak egoera konbentzionaletan sartzean (Mallan, 1993). Gertakari zehatz bat komikotzat hartzen da komikoa ez den errealitate baten barruan inplizituki agertzerakoan (Guerrero, 2013). Idazleek, beraz, zentzugabekotasunak, inkongruentziak (Martín, 2004), bat-bateko eraldaketak, kaosa eta funsgabekeriak txertatzen dituzte egoera konbentzionaletan (Mallan, 1993).

Bestalde, pertsonaietan eta egoeretan ez ezik, diskurtsoan ere estrategia umoretsuez baliatzen dira Haur Literaturako idazleak, hizkuntzarekin jolastuz (Mury eta Gonçalves, 2007). Joko hauek forma asko har ditzakete, zentzurik gabe hitz egitetik, forma burutsu eta trebeak erabiltzeraino. Gainera, hitz arraro eta anbiguoen, zein soinuen, erritmoen eta metaforen erabilera oso ohikoa da (Mallan, 1993).

1.3. Umorea Haur Literatura postmodernoan

Umorea zer den ikertzea eta haurrei barre eragiten diena aztertzea ezinbestekoa izan da, jarraian, Haur Literatura postmodernoan sakontzeko helburu. Beraz, hasteko, Haur Literatura postmodernoaren ezaugarri nagusiak ikertu dira eta, geroago, umoreak literatura mota zehatz honetan duen presentzia aztertu da.

1.3.1. Haur Literatura postmodernoa

XX. mendearen erdialdean, aldaketa ideologiko sakona suposatu zuen aro berri bat hasi zen, literatura arloan, aldaketa nabarmenak ekarri zituelarik (Cahoone, 2000). Orduko idazleak, balio moral eta metanarratiba handi eta unibertsalekin ez zeuden konforme (Kortazar, 2007). Izan ere, haien ikuspegitik, errealitatea laua eta egonkorra izateari utzi eta, heterogeneoa eta aldakorra bihurtu zen (Allan, 2018). Ondorioz, ezegonkortasun eta heterogeneotasun hori, haien idazkietan adierazi zuten (Bermúdez, 1996).

Zehazkiago esateko, Haur Literaturan fokua jarriz, Laura Guerrerok (2013) adierazten duen eran, idatzietan helburu zehatzik gabeko esperimentu formalak onartzen hasi ziren, axolagabekeria eta jolasa baitziren nagusi (Kortazar, 2007). Gainera, ordura arte ezarritako arau literarioak hausteko marjina zabaldu zen (Kortazar, 2007). Hots, Haur Literatura postmodernoa antiautoritariotzat jo daiteke, momentura arte ezarritako arau formalak hausten baitzituen (Colomer, 2010).

Arauen haustura horren ondorioz, obretan pluralismo estilistikoa nabarmendu zen (Kortazar, 2007), estilo bakar eta nagusirik ez zegoela (Kortazar, 2012), eta literatura postmodernoa eklektikoa bihurtu zen (Eagleton, 1996). Pluraltasun hori, teknika estilistiko ezberdinen elkarketaren bitartez lortzen zuten Haur Literaturako idazle postmodernoek: estrategia subertsiboen bidez, alegia (Guerrero, 2013).

Horiek esplizituki irakurritakoari buruzko ziurgabetasuna sortarazten zuten irakurlearengan (Guerrero, 2008). Hots, testuan esplizituki esaten ez zenarekin lotuta zeuden (Guerrero, 2013). Testuaren konfigurazioaren maila guztietan ikus zitezkeen, baina idazki batetik bestera, idazleek egindako estrategien erabilera desberdina izan zen.

1.3.2. Umorea Haur Literatura postmodernoan

Azpimarratu beharra dago, arestian izendaturiko estrategia subertsiboen erabileraren helburu ohikoena, errealitatea era umoretsuan deskribatzea eta kritikatzea zela

(Colomer, 2010). Jarraian azalduko diren jolas linguistikoen bitartez, errealitatearen erlatibotasuna eta ezegonkortasuna agerian utzi nahi zuten Haur Literaturako idazle postmodernoek (Guerrero, 2008). Horrela, Haur Literatura postmodernoa hainbeste ezaugarritzen duen umore korrosiboa, zalantzazkoa eta ironikoa sortzen zuten, ziurtasun guztien ezegonkortzailea zena (Guerrero, 2013). Umoredun mezuak sortzeko erabilitako subertsioa, hurrengo estrategien bitartez adierazi zen idazki postmodernoetan:

Alde batetik, *anakronismoei* esker, denborazko nozioekin jolasten zuten idazleek (Kortazar, 2012), bai distortsio txiki zein inkoherentzia nabarmenen bitartez (Fernández, 2004). Bestalde, *polifonia* testualaz baliatzen ziren (Kortazar, 2007), pertsonaien ahots, kontzientzia, ikuspuntu eta hizkuntza-erregistro anitzen elkarrekintza adieraziz (Pedraza, 2010). Bestalde, diskurtso-erregistro ezberdinen erabileran ere ager daiteke polifonia: gutunak, albisteak, iragarkiak zein asmakizunak istorioetan gehitzen zituztenean, alegia (Guerrero, 2013).

Anakronismoaz eta polifoniaz gain, Jon Kortazaren hitzetan (2007), *testuartekotasuna* tresna oso erabilia izan zen lehenago izendatutako pluraltasun testual hori lortzeko, bai aipu esplizituen medioz zein zeharkako aipamen ezkutuen bidez (Padrino, 2002). Testuartekotasunaren bitartez, beste idazleen testu zatiez baliatuz, *parodia*, *satira*, *pastiche* eta *Kitsch* testuak sortzen zituzten idazleek, konbentzionaltasuna, estereotipoak, zoriontasuna, giza portaeraren bizioak zein errealitatea kritikatzeko, eta azken honen gabeziak agerian uzteko helburu (Tang, 2019).

Hiperboleez ere baliatu ziren Haur Literaturako idazle postmodernoak: ekintzen, objektuen, pertsonen, kantitateen, distantzien, edo tamainen nolakotasunak neurriz kanpo aurkeztea, alegia (Vallejos eta Palmucci, 2011). Gainera, haurrentzako idazki postmodernoetan *kontraesana* nagusitzen zen askotan (Guerrero, 2013). Horretarako, *zentzugabekeria* eta *nonsense* bezalako estrategiak erabiltzen zituzten (Guerrero, 2008), koherentziarik eta korrespondentziarik gabeko idazkiak sortuz (Pérez, 2016).

Azkenik, *metafikzioa* errealitatea eta fikzioa nahasten zituen estrategia subertsibo garrantzitsua izan zen (Cadena, 2012). Estrategia horren erabilera dela eta, fikzioaren aldamioak agerikoak bihurtzen ziren (Guerrero, 2013). Bestela esanda, fikzioak bere egitura propioez hitz egitean zetzan, hauek agerian utziz eta etengabe "gogoratu fikzioa dela" gogoraraziz (Rodriguez, 1995). Hots, bere eraikuntzari eta, beraz, bere tramankulu izaerari buruzko arreta pizten duen fikzio mota da metafikzioa (Silva-Díaz, 2005).

1.4. Umorea Haur Literaturako album postmodernoan

Zehazki umorea zer den eta Haur Literatura postmodernoan nola gorpuzten den aztertu eta gero, umoreak Haur Literaturako album postmodernoetan duen presentzia ikertu da. Horretarako, baina, lehenago albuma zehazki zer den zehaztu da, jarraian, definizio zaileko kultura-produktu postmoderno gisa aztertzeko helburu.

1.4.1. Zer da albuma?

Ezer baino lehen, funtsezkoa da azpimarratzea ezin direla liburu ilustratuak albumekin nahasi. Liburu ilustratuetan, irudien funtzioa estetikoa baino ez da. Aldiz, albumetan, irudien eta testuaren arteko interdependentzia zorrotza da (Fernández de Gamboa, 2018; Silva-Díaz, 2005), bata ulertzeko bestea kontuan edukitzea ezinbestekoa baita (Orozco, 2009). Hala eta guztiz ere, albumari definizio bat ematea zaila da (Sáez, 2016).

Haatik, zailtasun horrek agerian uzten du arau zehatzik gabeko liburu mota bat dela (Sáez, 2016). Albumak liburu hibridoak, malguak, heterogeneoak, dimentsio anitzekoak (Fernández de Gamboa, 2018), aldakorrak, soilak, laburrak, trinkoak, irakurterrazak (Op de Beeck, 2018) eta kamaleonikoak dira (Lewis, 1995), narratiboa, poetikoa edo kontzeptuala izan daitekeen produktu kultural konplexua (Guerrero, 2013).

Bestalde, ez dago batasun tematikorik, estetikorik ezta formalik ere, baina badira albumen konbentzio bereizgarri batzuk: haurrei zuzenduriko 32 orrialde inguruko liburu ez oso luzeak izan ohi dira (Bosch, 2007). Haietan, gainera, orrialde-bikoitzaren inprimaketa da nagusi eta ilustrazioak handiak eta testuak laburrak dira (Sáez, 2016).

Irudien eta testuen elkarrekintza da albuma gainerako literatura-produktuengandik ezberdintzen dituen ezaugarri nagusietako bat (Silva-Díaz, 2016), albuma bera bezain dinamikoa eta malgua dena (Silva-Díaz, 2003). Bi kodeen konbinazioak bakoitzak bere aldetik izan lezakeena baino eragin handiagoa du (Silva-Díaz, 2005). Haatik, ilustrazioa funtsezkoa bezala testua azpikoa izan daiteke, desagertu ere egin daitekeena, hitzik gabeko albumetan gertatzen den bezala (Bosch, 2007).

Era berean, albuma, irudi-testu interakzioaz haratago, bere paratestuez transmititutako informazio kantitateagatik nabarmentzen da. Zehazki, Karla Fernández de Gamboak (2018) zerrendatzen dituen aspektu formalek albuma gainerako liburuetatik bereizten dute. Hots, albumaren tamaina, forma, gainestalkia, estalkia, estalkipekoa, azala, kontrazala, plegua eta tipografia (Fernández de Gamboa, 2018).

1.4.2. Umorea Haur Literaturako album postmodernoan

Albumaren historian zehar izan diren aldaketa sozial eta kulturalek eragina izan dute haren egituraketan (Coats, 2010). Albumaren merkatu garaikidean, gero eta formatu eta genero gehiago sortzen ari dira, hauen artean album postmodernoa dagoelarik. (Kümmerling-Meibauer, 2015). Esperimentazio postmodernoak albumaren egungo karakterizazioan eragina izan du (Silva-Díaz, 2003), hots, dialogismoak, aldiberekotasunak eta etenek (Silva-Díaz, 2005). Hori dela eta, album batzuk ezaugarri postmodernoak dituztela esan genezake (Lewis, 2001).

Esperimentazio postmoderno hori, estrategia subertsiboen bidez egiten da (Guerrero, 2013). Subertsioaren bitartez, Haur Literaturako idazki postmodernoetan gertatzen den eran (Colomer, 2010), album postmodernoetan ere gizartea era umoretsuan deskribatu egiten da eta, bide batez, hau kritikatu. Azken hauetan, umoredun mezuak sortzeko, jarraian adieraziko diren jolas linguistikoak era bisualago batean gorpuzten dira (Silva-Díaz, 2003), irudi eta testuen arteko elkarrekintzan islatzeaz gain, arestian izendaturiko elementu paratestualetan ere adierazten baitira (Fernández de Gamboa, 2018).

Haur Literaturako album postmodernoetan zehar kontatutako gertakarien ordenarekin jolasteak jarraitutasunaren nozioak ezegonkortzen ditu (Beveridge, 2015). *Anakronismoen* bitartez lortutako historiaren irudikapen konbentzionalen galdeketa postmoderno honi, *metafikzio historiografikoa* deritzo (McCallum, 1999). Elementu historikoen eta fikziozkoen nahasketez gain, hirugarren pertsonako kontaketetan eta denborazko- zein narrazio- konbentzioen urraketetan gorpuzten da (Allan, 2018).

Bestalde, ahots, kontzientzia eta ikuspuntu anitzen elkarrekintza (Pedraza, 2010), *metalepsia*, *polifonia* eta *heteroglosiaren* bitartez adierazten da (Allan, 2018). Itxuraz objektiboak diren "egiak" edo "testu-autoritatea" dituen ahots nagusiak baztertzen dituzte. Egile-posizio bakar bat egon ordez, geruza anitzeko narrazioak (Allan, 2018), narrazio etenak (Silva-Díaz, 2005), narratzailearen eta egilearen intrusioak (McCallum, 1999) eta egoera bakarrari buruzko ikuspuntu aldakorrak daude, testuaren "egien" arteko interrelazio dialogikoa ulertzeko baliagarriak direnak. Ondorioz, irakurleen parte hartzea sustatzen dute, irakurketa prozesu aktiboa lortuz (Allan, 2018).

Garrantzizkoa da azpimarratzea, album postmoderno anitzetan, testuaren eta irudien arteko *kontraesanaren* eta *paradoxen* bitartez (Waugh, 2003), errealitatearen bi

ikuspegi desberdin ematen direla, polifonia testuala lortzeko helburu (Nodelman, 1988). Berriz, irakurle gazteenak partaide bihurtzen ditu eta historia eraikitzen edo gertakarien bertsio propioa sortzen laguntzera animatzen ditu (Allan, 2018). Era berean, irudiak eta testua bereizita egon daitezke, *isolaturik*, loturarik ez izan (Van der Linden, 2003). Haatik, egoera bakarrari buruzko ikuspuntu aldakor hauetaz gain, guztiz kontrakoa ere gerta ohi da, *erredundantzia,* alegia (Kümmerling-Meibauer, 1999).

Bestalde, diskurtso-erregistro ezberdinen erabileran ere ager daiteke polifonia. Haur Literatura postmodernoko idazkietan txertatzen ziren gutunak, albisteak, iragarkiak asmakizunak (Guerrero, 2013), anagramak zein txisteak (McCallum, 1999), Haur Literaturako album postmodernoen kasuan, fisikoki gehitzen dira eta paratestuaren parte bihurtzen dira, askotan objektu manipulagarriak direlarik (Vasquez, 2004). Hau *hipertestutzat* jo daiteke (Vasquez, 2004) eta pluraltasun testual horrekin bat datorren beste estrategia subertsibo oso erabilia, besteren hitzaren etengabeko presentzia edo aipamena da, hots, *testuartekotasuna* (Beristáin, 1996).

Albumaren arabera, aipamen hauek irakurleak erraz identifika ditzake edo istorioetako pertsonaiekin batera aurkitu (Fernández de Gamboa, 2018). Testu mota honen aberastasuna, collagearen teknika jokoan jartzen duten irudi iradokitzaileek ematen dute, aldi berean *pastiche*, *Kitsch*, *naïf* eta *oximoron* estetikak eraikitzen dituztenak (Sardi, 2013). Testuartekotasunak hainbat mailatan jarduten du, metafora (Silva-Díaz, 2005) zein aipamen natural eta ezkutu hutsetik, *parodia* estilozko album postmodernoak sortzeraino (Allan, 2018). Honekin batera, beste testu jolas batzuetan ere gorpuzten da testuartekotasuna, *ironian* alegia (Serafini eta Coles, 2015).

Ildo beretik jarraituz, konbentzionaltasunarekin, estereotipoekin eta eskatologiarekin lotuta, eta zakartasuna zein faltsukeria oinarritzat dituzten (Guerrero, 2013; Allan, 2018), *hiperboleak* (Vallejos eta Palmucci, 2011)*, karikaturak, zentzugabekeriak*, *gehiegikeriak, rol-aldaketak*, *inkongruentziak* (Ruiz, 2005) eta *slapsticka* (Richards, 2014) ere estrategia subertsibo oso erabiliak dira. Hizkuntza figuratua (Timofeeva, 2014), lengoaiaren eta irudien erabilera arduragabea eta esaldi zein hitz joko burutsuak, irudi, testu eta paratestuan islatzen dira (Martín, 2004).

Azkenik, arestian azaldutako estrategia subertsiboek, askotan, fikzioaren aldamioak agerikoak bihurtzen dituzte eta horri eraikuntza deitzen zaio (Guerrero, 2013). Era berean, *metafikzioa* gertatzen da. Metafikzio postmodernoa, narratzailearen

autoritatearen aurrean elementu narratibo ezberdinak desafiatzean eta insubordinatzen datza (Silva-Díaz, 2005). Hots, etengabe sortzen dira fikzioaren eta errealitatearen arteko harremanari buruzko galderak (Waugh, 2003).

2. Metodologia

Umoreak Haur Literaturako album postmodernoan duen presentzia aztertu ostean, Gradu Amaierako Lan honetan Lehen Hezkuntzako irakasleei bideratutako irakurketa gida bat eskaintzen da. Beraz, helburua bikoitza da: aztergaiaren bilaketa bibliografikoa egitea eta horretan oinarritutako irakurzaletasuna sustatzeko irakurketa gida bat proposatzea. Hala, ikerketa galderak honako hauek izan dira: adituek albuma Lehen Hezkuntzako ikasleen irakurzaletasuna sustatzeko tresnatzat jotzen dute? Zer da umorea? Zertaz egiten dute barre haurrek? Zeintzuk dira Haur Literatura postmodernoaren ezaugarriak? Zer da albuma? Nola aurkezten da umorea Haur Literatura postmodernoan? Eta Haur Literaturako album postmodernoan?

GRALa jorratzeko helburu, hiru fase nagusi eraman ditut aurrera. Hasteko, aztergaiari dagokion bibliografia bilatu eta irakurri dut, hau da, umorea Haur Literaturako album postmodernoan. Horretarako, alde batetik, Euskal Herriko Unibertsitateko (EHU) liburutegira jo dut. Bestetik, Dialnet eta Eric datu-baseetan bilaketa bibliografikoa egin dut. Bestalde, Haur eta Gazte Literaturara zuzendutako Peonza, ANILIJ (Haur eta Gazte Literaturako Ikerketa Urtekaria) eta CLIJ (Haur eta Gazte Literaturako koadernoak) aldizkariez baliatu naiz. Era berean, Literatura Terminoen, Labayru eta Euskaltzaindiaren online hiztegiak funtsezkoak izan dira.

Bigarrenik, irakurketa gida sortzeko, albumen kalitate literarioa bermatuko duten iturrietan Haur Literaturako umorezko album postmodernoak bilatu ditut. Alde batetik, GRETEL, Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko Haur eta Gazte Literaturaren eta Heziketa Literarioaren Ikerketa Taldeak, "Haur eta Gazte Literaturako Gomendioak" zerrendan gaztelaniazko 46 album gomendatzen ditu. Bestalde, Galtzagorri Elkarteak 2017 eta 2018 urteetako liburu gomendagarrien zerrendetan euskarazko 14 album proposatzen dira. Azkenik, Germán Sánchez Ruipérez-en fundazioaren Canal Lector entitateak, irakurzaletasuna eta alfabetatzea sustatzeko gaztelaniazko beste 70 album.

Behin 1. Eranskinean zerrendatutako Haur Literaturako umorezko album postmoderno gomendatuak izanda, ezinbestekoa izan da Euskal Autonomia Erkidegoko

udal liburutegietan haietatik zeintzuk dauden eskuragarri ikertzea. Izan ere, irakasleek eta familiek gidan zerrendatuko diren albumak erraztasunez lortzeko aukera izatea dut helburu. Katalogo digitalean eskuragarri zeuden albumetatik, zehazki Lehen Hezkuntzako ikasleentzat bideratutako albumak hautatu ditut, hots, 6-12 urteko haurrentzat bideratutakoak. Udal liburutegietan gomendatutako eta Lehen Hezkuntzako haurrentzako 92 umorezko album postmoderno eskaintzen dira (2.Eranskina), batzuk euskaraz zein gaztelaniaz eskaintzen direlarik.

Azkenik, hirugarren fasean, Canva tresna digitalaren bitartez, nire proposamena sortu dut, Lehen Hezkuntzako irakasleei zuzendutako Haur Literaturako umorezko album postmodernoen gida elebiduna, alegia. Lehen Hezkuntzako haurrentzako 75 umorezko album postmoderno hautatu eta umoredun mezuak helarazteko erabilitako teknika nagusietan taldekatu ditut. Horretarako, marko teorikoan zehaztutako bilaketa bibliografikoan zein GRETEL ikerketa taldeak, Galtzagorri Elkarteak eta Canal Lector fundazioak album bakoitzari buruz eginiko erreseñetan oinarritu naiz. Horrela, album horietan presente dauden zazpi estrategia subertsibo nagusi hautatu ditut: metafikzioa, zentzugabekeria, ironia, polifonia, gehiegikeria, testuartekotasuna eta kontraesana.

3. Lanaren garapena

Hurrengo lerroetan, irakasleentzako irakurketa gidaren xede nagusiak zehazten dira. Hargatik, helburu hauek aintzat harturik, gidaren diseinuaren nondik norakoak zehaztu dira. Gainera, sortutako produktua irakur daiteke, Lehen Hezkuntzako irakasleei zuzendutako Haur Literaturako umorezko album postmodernoen gida, alegia.

3.1. Zergatik LHko irakasleentzako umorezko albumen irakurketa gida?

Irakurketak berak irakurtzen ikasten laguntzen duela kontuan izanik eta haurren garapen prozesuan duen garrantzia aintzat hartuz, Lehen Hezkuntzako irakasleek haurrak irakurketara animatzeko aukera dute heziketa literarioaren bitartez (Rivera eta Castillo, 2005). Haatik, liburu asko argitaratzen dira, merkatuaren produkzio-erritmo azkarrak agerian utziz bitartekarien lana ezinbestekoa dela (Fernández de Gamboa, 2018).

Gida honen xedea, beraz, irakasleei ikasgelan landu beharreko irakurgaien aukeraketa erraztea eta hauetako batzuk nola landu proposatzea da. Haur Literaturako umorezko album postmodernoen hautaketa, alegia. Alde batetik, albumak aukeratu ditut irakurketa sustatzeko produktu apropos gisa, haurrei zuzenduriko 32 orrialde inguruko

liburu ez oso luzeak izan ohi direlako (Bosch, 2007). Haietan, orrialde-bikoitzaren inprimaketa da nagusi eta ilustrazioak handiak eta testuak laburrak dira. Beraz, albumak modu argian lagun dezake haurren irakurzaletasuna sustatzen (Sáez, 2016).

Bestalde, album postmodernoan egindako umorearen erabilera ezezaguna bezain berezia da. Subertsioaren bitartez, gizartea era umoretsuan deskribatu eta kritikatu egiten da. Horretarako, jolas linguistikoak era bisual batean gorpuzten dira irakurketa erraztuz (Silva-Díaz, 2003). Oro har, irudi eta testuen arteko elkarrekintzan islatzeaz gain, elementu paratestualetan ere adierazten dira (Fernández de Gamboa, 2018).

Ildo beretik jarraituz, ilustrazio eta ipuin harrigarrien bidez, umorezko albumek mezu duala helarazten diete haurrei: irakurtzen goza daitekeela, eta ikastea dibertigarria dela, alegia (Klein, 1992). Hots, barrea eta jolasa sustatzen dituzten albumak haurren irakurzaletasuna sustatzeko garrantzi handiko baliabideak dira (Chiuminatto, 2011). Izan ere, albuma ekosistema bakar eta egokia da literatura-gaitasuna garatzeko eta irakurtzeko prestakuntzan aurrera egiteko (Fernández de Gamboa, 2018).

3.2. Produktuaren diseinua

GRAL honen xede den irakurketa gida, Lehen Hezkuntzako irakasleei zuzenduta dago. Irakasleei ikasgelan landu beharreko irakurgaien aukeraketa errazteko eta horietako batzuen proposamen didaktikoa eskaintzeko xede, gida arin, dinamiko eta bisuala sortu dut. Horretarako, bi aurkibide aurki daitezke azalean. Alde batetik, koloreak erabili ditut bereizketa tresna gisa; hau da, estrategia subertsibo bakoitzak kolore jakin bat du, irakasleei albumen aukeraketa erraztuz. Bestalde, album bakoitzak zenbaki bat du eta album zenbaki bakoitza zein adinerako gomendagarria den zehazten da.

Hortaz, irakasleek umore-tipologiaren arabera ez ezik, adinaren arabera ere aukeratu ahal izango dute zein irakurketa landu nahi duten gelan. Azpimarratu beharra dago iradokitako adinak albumaren hizkuntza-zailtasunaren eta albumen gaien arabera zehaztu direla. Beraz, gida elebidun honek edukien pertsonalizazioa eskaintzen du, irakasleei adin bakoitzera egokitutako eduki barregarriak aukeratzeko aukera emanez.

3.3. Garapen fasea: Lehen Hezkuntzako irakasleentzako irakurketa gida

Jarraian, Lehen Hezkuntzako irakasleei bideratutako irakurketa gida aurkezten da: Haur Literaturako umorezko album postmodernoen gida eta proposamen didaktiko batzuk.

UMOREZKO ALBUM POSTMODERNOAK

Lehen Hezkuntzako
irakasleei bideratutako irakurketa gida

Orrialde zenbaki - Umore estrategia araberako aurkibidea

1.or.	2.or.	3.or.	4.or.
Metafikzioa	Polifonia	Gehiegikeria	Kontraesana
Zentzugabekeria	Ironia	Testuartekotasuna	

Album zenbaki - Adin gomendatu araberako aurkibidea

+6
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 33, 34, 35, 36, 37, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 56, 67, 68, 69, 70, 71, 72

+8
9, 10, 11, 23, 29, 30, 32, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 51, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 73

+10
12, 13, 31, 44, 52, 53, 65, 66, 74, 75

ANE GANTXEGI FERNÁNDEZ
BILBOKO HEZKUNTZA FAKULTATEA
2019-2020 IKASTURTEA

GRADU AMAIERAKO LANA
UMOREA HAUR LITERATURAKO ALBUM POSTMODERNOAN

METAFIKZIOA

1.or.

1 +6
ISTORIO BAT
Egilea: Marianna Coppo
Argitaletxea: Kalandraka
ISBN: 978-84-9172-054-6

SINOPSIA
Animalia itxurako bost pertsonai, albumeko orrialde zuri batean elkartu dira istorioa noiz hasiko zain. Asperrak eraginda, hauetako bat jolasean jartzen da eta ezustean istorioa abiatzen du. Apurka guztiak batzen dira istoriora

AURRE-IRAKURKETAKO JARDUERA
Liburuaren izenburuak eta azalak kontakizunari zein pertsonaiei buruz eskaintzen duten pistak aintzat harturik, albumean gertatuko denari buruzko hipotesiak formulatuko dira

IRAKURKETA OSTEKO JARDUERA
Lauko taldetan, ikasleek istorio horretako pertsonaiak direla imajinatu behar dute, eta egoera horretan zer egingo luketen pentsatu. Untxiak egin duen bezala jokatuko lukete?

2 +6 **LA PELOTA AMARILLA**
Egilea: Daniel Fehr
Ilustratzailea: Bernardo P. Carvalho
Argitaletxea: Takatuka
ISBN: 978-84-17383-04-6

3 +6 **¡DE AQUÍ NO PASA NADIE!**
Egilea: Isabel Minhós Martins
Argitaletxea: Takatuka
ISBN: 978-84-16003-77-8

4 +6 **EL LIBRO INCLINADO**
Egilea: Peter Newell
Ilustratzailea: Aloe Azid
Argitaletxea: Thule
ISBN: 978-84-96473-65-2

5 +6 **¡NO ABRAS ESTE LIBRO!**
Egilea: Michaela Muntean
Ilustratzailea: Pascal Lemaitre
Argitaletxea: Entrelibros
ISBN: 978-84-96517-15-8

6 +6 **ADVERTENCIA: ¡NO ABRAS ESTE LIBRO!**
Egilea: Adam Lehrhaupt
Ilustratzailea: Matthew Forsythe
Argitaletxea: Juventud
ISBN: 978-84-26140-38-8

7 +6 **¡ES UN LIBRO!**
Egilea: Lane Smith
Argitaletxea: Océano
ISBN: 978-84-49442-02-5

8 +6 **¡QUE VIENE EL LOBO!**
Egilea: Cédric Ramadier
Ilustratzailea: Vincent Bourgeau
Argitaletxea: Lóguez
ISBN: 978-84-94230-58-5

9 +8 **LOS TRES CERDITOS**
Egilea: David Wiesner
Argitaletxea: Juventud
ISBN: 978-84-26132-91-8

10 +8 **¡LA AUTÉNTICA HISTORIA DE LOS TRES CERDITOS!**
Egilea: Jon Scieszka
Ilustratzailea: Lane Smith
Argitaletxea: Thule
ISBN: 978-84-96473-69-0

11 +8 **EL APESTOSO HOMBRE QUESO Y OTROS CUENTOS MARAVILLOSAMENTE ESTÚPIDOS**
Egilea: Jon Scieszka
Ilustratzailea: Lane Smith
Argitaletxea: Thule
ISBN: 978-84-93373-44-3

12 +10 **EL LIBRO DEL COHETE**
Egilea: Peter Newell
Argitaletxea: Thule
ISBN: 978-84-96473-90-4

13 +10 **LA CARTA DE LA SEÑORA GONZÁLEZ**
Egilea: Sergio Lairla
Ilustratzailea: Ana G. Lartitegui
Argitaletxea: A Buen Paso
ISBN: 978-84-17555-27-6

ZENTZUGABEKERIA

14 +6
EMILEK IGELTSUA NAHI DU
Egilea: Vincent Cuvellier
Ilustratzailea: Ronan Badel
Argitaletxea: Kalandraka
ISBN: 978-84-91066-42-2

SINOPSIA
Emilek igeltsua nahi du. Baina mina hartu behako luke eta hori ez du nahi. Igeltsua baino, tirita bat agian? Ezta ere, odola izan behako luke eta hori ere ez du nahi. Ideiak etengabe zapuzten dizkio bere kontzientziak

AURRE-IRAKURKETAKO JARDUERA
Ikasleek, izenburua kontuan hartuta, esperientzia pertsonalak partekatuko dituzte: zer da igeltsua? Zer gertatu behar da igeltsua izateko? Igeltsurik jarri dizuete inoiz?

IRAKURKETA OSTEKO JARDUERA
Ikasleek Emilen jarrerari buruz hausnartu behar dute, igeltsuaz bestelako esperientzia medikoak partekatu, osasunaren garrantzia aztertu eta ondorioak atera

15 +6 **NORK ITZALI DITU NIRE KANDELAK?**
Egilea: Ilan Brenman
Ilustratzailea: Magali Le Huche
Argitaletxea: Ibaizabal
ISBN: 978-84-91065-63-0

16 +6 **ARRAROA**
Egilea: Ainara Azpiazu
Ilustratzailea: Paula Estévez
Argitaletxea: Pamiela
ISBN: 978-84-91720-07-2

17 +6 **TXOKOLATA**
Egilea: Marisa Nuñez
Ilustratzailea: Helga Bansch
Argitaletxea: Txalaparta
ISBN: 978-84-17065-22-5

18 +6 **MAMUEK EZ DUTE ATEA JOTZEN**
Egilea: Eulàlia Canal
Ilustratzailea: Rocío Bonilla
Argitaletxea: Algar
ISBN: 978-84-91421-15-3

2.or.

19 +6
CON LA CABEZA EN OTRA PARTE
Egilea: André Bouchard
Ilustratzailea: Quentin Blake
Argitaletxea: Combel
ISBN: 978-84-98254-83-9

20 +6
SER O NO SER UNA MANZANA
Egilea: Shinsuke Yoshitake
Argitaletxea: Libros del zorro rojo
ISBN: 978-84-94773-51-8

21 +6
NUBLADO CON PROBABILIDADES DE ALBÓNDIGAS
Egilea: Judi Barrett
Argitaletxea: Corimbo
ISBN: 978-84-84704-47-8

22 +6
LA VACA DEL BRIK DE LECHE
Egilea: Sophie Adriansen
Ilustratzailea: Mayana Itoïz
Argitaletxea: BiraBiro
ISBN: 978-84-16490-45-5

POLIFONIA

23 +8
NIRE KATUA, MUNDUKO KAIKUENA
Egilea: Gilles Bachelet
Argitaletxea: Alberdania
ISBN: 978-84-96310-67-4

SINOPSIA
Katu baten arima duen elefante baten bihurrikeriak aurkezten zaizkigu album honetan. Horretarako, testuak katu bati buruz egiten du hizketan, irudietan elefante baten okerkeriak ikus daitezkeen bitartean

AURRE-IRAKURKETAKO JARDUERA
Ikasleei, azaleko informazioa aztertzea eskatuko zaie. Informazio hori oinarritzat izanik, hurrengo galderaren inguruan hausnartuko dute: nor uste duzue dela istorioaren protagonista?

IRAKURKETA OSTEKO JARDUERA
Irudimenarekin jolasteko eta bertan dena posible dela ikusteko, gauza irudimentsu harrigarriak marraztera jokatuko dute: eguzki beltza, bustitzen ez duen ura eta izotz beroa, esaterako

24 +6
ASKARIA PARKEAN
Egilea: Pablo Albo
Ilustratzailea: Cecilia Moreno
Argitaletxea: Narval
ISBN: 978-84-94775-62-8

25 +6
AY, POBRE CHICO
Egilea: Elanna Allen
Argitaletxea: La Casita Roja
ISBN: 978-84-94927-61-4

26 +6
SR. MININO
Egilea: David Wiesner
Argitaletxea: Océano Travesía
ISBN: 978-60-77352-98-3

27 +6
RONI
Egilea: Txabi Arnal
Ilustratzailea: Julio Antonio Blasco
Argitaletxea: La Guarida
ISBN: 978-84-94177-17-0

28 +6
MAMÁ FUE PEQUEÑA ANTES DE SER MAYOR
Egilea: Valérie Larrondo
Ilustratzailea: Claudine Desmarteau
Argitaletxea: Kókinos
ISBN: 978-84-88342-30-0

29 +8
LA HISTORIA DE LA MANZANA ROJA
Egilea: Jan Lööf
Argitaletxea: Kalandraka
ISBN: 978-84-96388-34-5

30 +8
EL HOMBRE DE LA LUNA
Egilea: Simon Bartram
Argitaletxea: La Galera
ISBN: 978-84-24621-70-4

31 +10
SOÑARIO
Egilea: Javier Sáez Castán
Argitaletxea: Océano
ISBN: 978-97-07774-62-9

IRONIA

32 +8
BATEK-DAKI-NONGO ERREGEA
Egilea: Ariel Abadi
Argitaletxea: A Fin de Cuentos
ISBN: 978-84-94632-03-7

SINOPSIA
Boterea lortzeko erregeen artean sortutako liskarrak kritikatzea du helburu albumak. Izan ere, boterea duten pertsona gehiegi daudenean, gertatu behar ez liratekeen ondoriodun gatazkak gertatzen dira

AURRE-IRAKURKETAKO JARDUERA
Ikasleek, azalak ematen duen informaziotik abiatuta, zertaz uste dute hitz egin dezakeela albumak? Lauko taldetan argudio posible bat proposatuko dute

IRAKURKETA OSTEKO JARDUERA
Ikasleek, lauko taldetan, erregeen arteko alderaketa egin behar dute. Hau da, haien artean dauden desberdintasunak eta antzekotasunak adierazi

33 +6
URAKAN NESKATILA ETA BELAKI MUTIKOA
Egilea: Ilan Brenman
Ilustratzailea: Lucía Serrano
Argitaletxea: Algar
ISBN: 978-84-91422-44-0

34 +6
LAGUN BERRIAK
Egilea: Tomi Ungerer
Argitaletxea: Kalandraka
ISBN: 978-84-91720-69-0

35 +6
ISSUN BÔSHI : EL NIÑO QUE NO ERA MUCHO MÁS ALTO QUE UN PULGAR
Egilea: Icinori
Argitaletxea: Ekaré
ISBN: 978-84-94208-14-0

36 +6
EL LOBO, EL PATO Y EL RATÓN
Egilea: Mac Barnett
Ilustratzailea: Jon Klassen
Argitaletxea: Edebé
ISBN: 978-84-26144-95-9

3.or.

37 +6
FINN HERMAN
Egilea: Mats Letén
Ilustratzailea: Hanne Bartholin
Argitaletxea: Libros del Zorro Rojo
ISBN: 978-84-94884-84-9

38 +8
VIDA SECRETA DE LAS MAMÁS
Egilea: Beatrice Masini
Ilustratzailea: Alina Marais
Argitaletxea: Ediciones del Laberinto
ISBN: 978-84-84833-86-4

39 +8
COSAS QUE NO HACEN LOS MAYORES
Egilea: Davide Cali
Ilustratzailea: Benjamín Chaud
Argitaletxea: Nube Ocho
ISBN: 978-84-17673-30-7

40 +8
EL RATÓN DEL SEÑOR MAXWELL
Egilea: Frank Asch
Ilustratzailea: Devin Asch
Argitaletxea: Juventud
ISBN: 978-84-26134-32-5

41 +8
CONSEJOS PARA NIÑAS PEQUEÑAS
Egilea: Mark Twain
Ilustratzailea: Vladimir Radunsky
Argitaletxea: Sexto Piso
ISBN: 978-84-15601-54-8

42 +8
LOLA SE VA A ÁFRICA
Egilea: Anne Villeneuve
Argitaletxea: BiraBiro
ISBN: 978-84-16490-19-6

43 +8
CRICTOR
Egilea: Tomi Ungerer
Argitaletxea: Kalandraka
ISBN: 978-84-92608-42-3

44 +10
HARIAREN GAINEAN
Egilea: Séverine Vidal
Ilustratzailea: Louis Thomas
Argitaletxea: Ttarttalo
ISBN: 978-84-98437-75-1

GEHIEGIKERIA

45 +6
MADRECHILLONA
Egilea: Jutta Bauer
Argitaletxea: Lóguez
ISBN: 978-84-89804-36-4

SINOPSIA
Ama sutan jarri da eta oihu egin dio pinguino txikiari. Ondoren damutu egin da eta barkamena eskatu dio. Pinguino txikiak sentitutakoa irudi metaforikoen bitartez adierazten da albumean

AURRE-IRAKURKETAKO JARDUERA
Izenburua aintzat hartuz nola sentituko da pinguino txikia ikasleen ustez? Ikasleek bakarka haien ustea zehaztuko dute eta gero arbelean brainstorming bat sortu guztion artean

IRAKURKETA OSTEKO JARDUERA
Mahai inguru batean ikasleek barkamena eskatzearen garrantziaz hausnartuko dute. Amak albumean egiten duen bezala, barkamena eskatu behar da besteei gaizki sentiarazten bazaie

46 +6
MOKO TXIKI
Egilea: Leire Bilbao
Ilustratzailea: Maite Mutuberria
Argitaletxea: Pamiela
ISBN: 978-84-91720-13-3

47 +6
DEL CUIDADO DE LAS ARDILLAS: UNA GUÍA PRÁCTICA
Egilea: Axel Scheffler
Argitaletxea: Barbara Fiore
ISBN: 978-84-93677-87-9

48 +6
EL PAPAGAYO DE MONSIEUR HULOT
Egilea: David Merveille
Argitaletxea: Kalandraka
ISBN: 978-84-92608-63-8

49 +6
LAS LAVANDERAS LOCAS
Egilea: John Yeoman
Ilustratzailea: Quentin Blake
Argitaletxea: Océano Travesía
ISBN: 978-84-49439-59-9

50 +6
NUEVE FORMAS DE NO PISAR UN CHARCO
Egilea: Susanna Isern
Ilustratzailea: Maria Girón
Argitaletxea: Takatuka
ISBN: 978-84-16003-81-5

51 +8
PERRIER, UN CERDITO MUY FINO
Egilea: Elizabeth Spurr
Argitaletxea: Juventud
ISBN: 978-84-26132-62-8

52 +10
HUMBERTO HORACIO HERMINIO BOBTON-TRENT
Egilea: Lauren Child
Argitaletxea: Serres
ISBN: 978-84-84882-25-1

53 +10
LOLA SE EMBALA Y OTROS CUENTOS TERRIBLES
Egilea: Wilfried von Bredow
Ilustratzailea: Anke Kuhl
Argitaletxea: Takatuka
ISBN: 978-84-92696-92-5

TESTUARTEKOTASUNA

54 +8
LOS CUENTOS ENTRE BAMBALINAS
Egilea: Gilles Bachelet
Argitaletxea: Thule
ISBN: 978-84-16817-11-5

SINOPSIA
Literaturako pertsonaia ikonikoen agertoki atzeko bizitza erakusten da. Eszenara atera aurretik nola prestatzen diren ikus daiteke: castinga, kontratazioa, jantziak eta makillajea, esaterako

AURRE-IRAKURKETAKO JARDUERA
Zer esan nahi du banbalina hitzak? Inoiz joan al dira antzerkira? Agertoki atzean zer dagoen ikusteko aukera izan dute inoiz? Zertan uste dute ari direla Txanogorritxu eta otsoa agertoki atzean?

IRAKURKETA OSTEKO JARDUERA
Zenbat pertsonaia ezagun aurkitu dituzte ikasleek? Zein istoriotan agertzen dira? Zeintzuk ez dituzte ezagutzen eta haien kontakizunak irakurtzeko gogoz daude?

4.or.

55 +6 **EL CARTERO SIMPÁTICO**
Egilea: Janet Ahlberg
Ilustratzailea: Allan Ahlberg
Argitaletxea: Destino
ISBN: 978-84-23332-32-8

56 +6 **IPUINAK NAHASTEN!**
Egilea: Gianni Rodari
Ilustratzailea: Alessandro Sanna
Argitaletxea: Pamiela
ISBN: 978-84-91720-11-9

57 +8 **QUÉ LEEN LOS ANIMALES ANTES DE DORMIR**
Egilea: Noé Carlain
Ilustratzailea: Nicolas Duffaut
Argitaletxea: Juventud, D.L.
ISBN: 978-84-26138-44-6

58 +8 **LOS TRES LOBITOS Y EL COCHINO FEROZ**
Egilea: Eugene Trivizas
Ilustratzailea: Helen Oxenbury
Argitaletxea: Ekaré
ISBN: 978-84-93842-96-3

59 +8 **MAX, EL ARTISTA**
Egilea: Marion Deuchars
Argitaletxea: Maeva
ISBN: 978-84-16690-80-0

60 +8 **EL CONEJO MÁS RÁPIDO DEL MUNDO**
Egilea: Javier Sáez Castán
Argitaletxea: Océano
ISBN: 978-84-49439-35-3

61 +8 **NEU NAIZ INDARTSUENA**
Egilea: Mario Ramos
Argitaletxea: Ttarttalo
ISBN: 978-84-80918-04-6

62 +8 **LA OVEJITA QUE VINO A CENAR**
Egilea: Steve Smallman
Ilustratzailea: Joelle Dreidemy
Argitaletxea: Penguin Random Hous
ISBN: 978-84-48824-54-9

63 +8 **HAMBRE DE LOBO**
Egilea: Éric Pintus
Ilustratzailea: Rémi Saillard
Argitaletxea: Océano Travesía
ISBN: 978-84-49444-45-6

64 +8 **EL PEQUEÑO LIBRO ROJO**
Egilea: Philippe Brasseur
Argitaletxea: Océano Travesía
ISBN: 978-84-49441-93-6

65 +10 **GAIZTOAK**
Egilea: Clotilde Perrin
Argitaletxea: Maeva
ISBN: 978-84-17108-50-2

66 +10 **TARZANA**
Egilea: Babette Cole
Argitaletxea: Destino
ISBN: 978-84-23322-74-9

KONTRAESANA

67 +6 **ESTE NO ES MI BOMBÍN**
Egilea: Jon Klassen
Argitaletxea: Milrazones
ISBN: 978-84-94047-91-6

SINOPSIA
Arraintxo batek, arrain handi bati kapela lapurtzen dio eta ihes egiten du. Testuak arraintxoak pentsatzen duena deskribatzen duen bitartean, ilustrazioek oso bestelako errealitatea erakusten dute

AURRE-IRAKURKETAKO JARDUERA
Ikasleek azaleko informazioa aztertu behar dute: marrazkiak, testua, arrainaren eta kapelaren tamaina. Nork uste dute esaten duela "Hau ez da nire kapela" esaldia? Norena izango ote da kapela?

IRAKURKETA OSTEKO JARDUERA
Amaiera interpretazio ezberdinetara irekita dago. Bakarka bost lerroko amaiera asmatuko dute. Gero, ozenki amaiera ezberdinak irakurri eta gogokoena aukeratuko dute

68 +6 **HAU HEZUR PILA!**
Egilea: Allan Ahlberg
Ilustratzailea: Janet Ahlberg
Argitaletxea: Ediciones Vascas
ISBN: 978-84-37217-58-1

69 +6 **YO QUIERO MI GORRO**
Egilea: Jon Klassen
Argitaletxea: Milrazones
ISBN: 978-84-93892-73-9

70 +6 **¡SI NO COMÍ NADA!**
Egilea: Mar Benegas
Ilustratzailea: Andreu Llinàs
Argitaletxea: Combel
ISBN: 978-84-91014-98-0

71 +6 **UNA CASA A MEDIDA**
Egilea: Daniela Kulot
Argitaletxea: Faktoria K de libros
ISBN: 978-84-93580-40-7

72 +6 **PRINTZESEK ERE PUZKER EGITEN DUTE**
Egilea: Ilan Brenman
Ilustratzailea: Ionit Zilberman
Argitaletxea: Algar
ISBN: 978-84-91423-44-7

73 +8 **EL CABALLERO IMPETUOSO**
Egilea: Gilles Bachelet
Argitaletxea: Juventud
ISBN: 978-84-261-4254-2

74 +10 **ZERALDAREN ERRALDOIA**
Egilea: Tom Ungerer
Argitaletxea: Ikas
ISBN: 978-28-49630-75-4

75 +10 **MANUAL DE CALCETINES SALVAJES**
Egilea: Pablo Prestifilippo
Argitaletxea: Faktoría K de libros
ISBN: 978-84-934964-16-5

4. Ondorioak

Umoreak Haur Literaturako album postmodernoan duen presentziaren azterketa bibliografikoa zimendutzat izanik, Gradu Amaierako Lan honetan Lehen Hezkuntzako irakasleei bideratutako irakurketa gida bat eskaini da. Abiapuntutzat, adituek albuma irakurzaletasuna sustatzeko tresna gomendagarritzat jotzen dutela izan dut. Horrela, sei eta hamabi urte bitarteko ikasleei bideratutako umorezko album postmodernoen gida sortu dut eta horietako batzuk gelan nola landu zehaztu. Gida hau sortzeko egindako azterketa bibliografikotik, jarraian azaltzen diren ondorio nagusiak atera dira:

Hasteko, albumak haurren irakurzaletasuna sustatzen lagun dezake, testuaren eta irudien arteko komunztadurak irakurketa prozesua errazten baitu (Colomer, 2001). Bigarrenik, albumetan umorearen presentzia ohikoa da, barrea eta jolasa sustatzen dituzten albumak haurren irakurzaletasuna sustatzeko garrantzizko baliabideak direlarik (Chiuminatto, 2011). Halaber, umorea ez da moralki neutroa (Pescetti, 2005) eta ez dago objektiboki umoretsua den ezer (Guerrero, 2013). Haatik, barregarria denaren edo ez denaren zantzurik ez badago ere, haurren artean patroi batzuk ikusi dira. Hots, adin-tarte jakin bakoitzerako, egoera zehatz batzuk barregarri aurkitzen dituzte (Ruiz, 2005).

Bestalde, Haur Literatura umorea lantzeko eremu aproposa da, umorearen berezko mugagabetasuna idazkietan islatuz (Parreira, 1994). Haur Literatura postmodernoa, zehazki, antiautoritariotzat jo daiteke, arau formalak hausten baitzituen (Colomer, 2010), idatzietan axolagabekeria eta jolasa nagusituz (Kortazar, 2007). Hori albumaren definizioarekin bat dator, album postmodernoan egindako umorearen eta jolas linguistikoen bisual batean gorpuzten baitira (Silva-Díaz, 2003). Zehazki, albumetan agertutako zazpi estrategia subertsiboen presentzia azpimarragarria da: metafikzioa, zentzugabekeria, ironia, polifonia, gehiegikeria, testuartekotasuna eta kontraesana, irakurketa gidako albumak sailkatzeko nabarmendutako teknikak, alegia.

Gida hori sortzeko, azterlan bibliografikoaz gain ezinbestekoa izan da GRETEL, Galtzagorri eta Canal Lector entitateetara jotzea eta EAEko udal liburutegietan zehazki eskura daitezkeen albumak aukeratzea. Azpimarragarria da EAEko liburutegietan dauden Haur Literaturako umorezko album postmoderno kantitate handiak, gai honen inguruan ikerketa sakonagoak egiteko aukera anitz ematen dituela. Hots, ateak zabalik uzten ditu horrelako albumetan umoreari buruzko ikerketa berriak egiteko; estrategia subertsiboen eta umorezko mezuen nondik norakoak aztertzeko eta ikertzeko, alegia.

5. Erreferentzia bibliografikoak

Allan, C. (2018). Postmodern picturebooks. In B. Kümmerling-Meibauer (Ed.), *The Routledge Companion to Picturebooks* (201-208 or.). Londres: Routledge.

Beristáin, H. (1996). *Alusión, referencialidad, intertextualidad.* México: Universidad Nacional Autónoma de México.

Bermúdez, K. (1996). Para entender a Lyotard en el ámbito de la posmodernidad. *Revista de la Facultad de Artes Y Humanidades: Folios*, *6*, 5-14.

Beveridge, L. (2015). Postmodern Picture Books, the Postmodernesque, and Queer Failure. *Jeunesse: Young People, Texts, Cultures, 7*(1), 135–149.

Billig, M. (2005). *Laughter and ridicule: Towards a social critique of humour*. Londres: Sage.

Bosch, E. (2007). Hacia una definición de álbum. *ANILIJ: Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil*, *5,* 25-45.

Cadena, A. P. (2012). Hacia una relación entre la metaficción literaria y la estética de la abyección. In *V Congreso Internacional de Letras* (1-5 or.). Valparaíso: Pontificia Universidad Católica de Valparaíso.

Cahoone, L. (2000). Del modernismo al posmodernismo. *Una mirada a la posmodernidad, 115*, 121-143.

Cancelas, L. P. (2005). Donde reside el humor... en Babylon, en Cheshire o en Banbury cross. *ANILIJ: Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil*, *3*, 71-86.

Cano, M. A. (2019). El papel de la familia en los hábitos lectores de los hijos. In V. M. Sanchis, L. Pañomo & A. Andúgar (Coord.), *Además de la palabra: aproximaciones interdisciplinares a los estudios literarios* (172-182 or.). Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.

Carbelo, B., Jáuregui, E. (2006). Emociones Positivas: humor positivo. *Papeles del Psicólogo, 27*(1), 18-30.

Cerrillo, P.C., Larrañaga, E., Yubero, S. (2002). *Libros, lectores y mediadores: la formación de los hábitos lectores como proceso de aprendizaje*. Cuenca: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha.

Chiuminatto, M. (2011). Relaciones texto-imagen en el libro álbum. *Universum (Talca)*, *26*(1), 59-77.

Coats, K. (2010). Postmodern Picturebooks and the Transmodern Self. In L. R. Sipe eta S. Pantaleo (Ed.), *Postmodern picturebooks: Play, parody, and self-referentiality* (75-88 or.). Londres: Routledge.

Colomer, T. (1996a). La didáctica de la literatura: temas y líneas de investigación e innovación. In C. Lomas (Coord.), *La educación lingüística y literaria en la educación secundaria,* (123-142 or.). Barcelona: Horsori.

Colomer, T. (1996b). La evolución de la enseñanza literaria. *Aspectos didácticos de Lengua y Literatura*, *8*, 127-171.

Colomer, T. (1997). La enseñanza y el aprendizaje de la comprensión lectora. *Revista Signos*, *20*, 6-15.

Colomer, T. (1998). *La formación del lector literario. Narrativa infantil y juvenil actual.* Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.

Colomer, T. (2001). La enseñanza de la literatura como construcción de sentido. *Lectura y vida, revista latinoamericana de lectura*, *22*(1), 6-23.

Colomer, T. (2010). *Introducción a la literatura infantil y juvenil*. Madrid: Editorial Síntesis.

Colomer, T. (2015). El aprendizaje de la competencia lietaria. In C. Lomas (Coord.), *La educación lingüística, entre el deseo y la realidad. Competencias comunicativas y enseñanza del lenguaje* (75-97 or.). México: Flacso.

Cross, J. (2011). *Humor in contemporary junior literature.* New York: Routledge.

Duran, T. (2008). Aprendiendo de los álbumes. *Actas do 7º Encontro Nacional/5º Internacional de Investigaçãoem Leitura, Literatura Infantil e Ilustração* (48-64 or.). Braga: Universidade do Minho.

Eagleton, T. (1996). *The illusions of postmodernism*. Oxford: Blackwell.

Felli, M. S. (2016). "Zoom": el libro-álbum desde su potencialidad transmedia. *Razón y Palabra*, *20*(3_94), 1188-1200.

Fernández de Gamboa, K. (2018). *A través del nuevo milenio y lo que el lector literario encontró allí: la narrativa infantil para lectores de 8 a 10 años*. (Doktorego Tesia). Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Didàctica de la Llengua, de la Literatura i de les Ciències Socials.

Fernández, C. (2004). El anacronismo: Formas y funciones. *Literatura e História. Actas do Colóquio Internacional*, *1*, 247-257.

Fernández, M. C. (2016). La didáctica de la literatura a través de la conjunción del lenguaje verbal y visual: el álbum ilustrado. In Díez, A. (Ed.), *Aprendizajes plurilingües y literarios: Nuevos enfoques didácticos* (667-674 or.). Alicante: Publicacions de la Universitat d'Alacant.

Guerrero, L. (2008). La neo-subversión en la literatura infantil y juvenil, ecos de la posmodernidad. *Ocnos: Revista de estudios sobre lectura*, *4*, 35-55.

Guerrero, L. (2013). *Postmodernidad en la literatura infantil y juvenil.* México, D.F: Universidad Iberoamericana.

Harrison, J. (1986). Reader/Listener Response to Humour in Children's Books. *Canadian Children's Literature/Littérature canadienne pour la jeunesse*, *44*, 25-32.

Klein, A. (1992). Storybook Humor and Early Devlopment. *Childhood education*, *68*(4), 213-217.

Kortazar, J. (2007). *Postmodernitatea euskal kontagintzan*. Donostia: Utriusque Vasconiae.

Kortazar, J. (2012). El concepto de postmodernidad en la obra de Peter V. Zima. *Oihenart*, *27*, 81-90.

Kümmerling-Meibauer, B. (1999). Metalinguistic awareness and the child's developing concept of irony: The relationship between pictures and text in ironic picture books. *The Lion and the Unicorn*, *23*(2), 157-183.

Kümmerling-Meibauer, B. (2015). From baby books to picturebooks for adults: European picturebooks in the new millennium. *Word & Image*, *31*(3), 249-264.

Lewis, D. (1995). The picture book: A form awaiting its history. *Signal*, *77*, 99-112.

Lewis, D. (2001). Reading Contemporary Picturebooks: Picturing Text. London: Routledge.

Mallan, K. (1993). *Laugh Lines: Exploring Humour in Children's Literature. Literature Support Series*. Sidney: Eric.

Manresa, M., Reyes, L. (2014). El álbum y el hábito lector. *Peonza: Revista de literatura infantil y juvenil*, *108*, 72-81.

Martín, P. (2004). El humor a través del lenguaje: " nonsense" en la literatura infantil de Roald Dahl. *Puertas a la lectura*, *17*, 77-87.

McCallum, R. (1999). Very Advanced Texts: Metafictions and Experimental Work. In P. Hunt (Ed.), *Understanding Children's Literature: Key Essays from the*

International Companion Encyclopedia of Children's Literature (138-150 or.). New York: Routledge.

Morón, M. C. (2010). Los beneficios de la literatura infantil. *Revista digital para profesionales de la enseñanza*, *8,* 1-6.

Mury, L., Gonçalves, R. (2007). O humor na literatura infantil. *Educação Unisinos*, *11*(3), 200-205.

Nodelman, P. (1988). *Words about pictures: The narrative art of children's picture books*. Georgia: University of Georgia Press.

Op de Beeck, N. (2018). Picture-text relationship in picturebooks. In B. Kümmerling-Meibauer (Ed.), *The Routledge Companion to Picturebooks* (19-28 or.). Londres: Routledge.

Padrino, J. G. (2002). El «Pinocho», de Salvador Bartolozzi: un caso particular de intertextualidad. *Didáctica. Lengua y Literatura, 14,* 129-143.

Parreira, L. (1994). *Ironia e humor na literatura*. Belo Horizonte: PUC Minas.

Pedraza, C. N. (2010). La Polifonía e intertextualidad en producciones textuales infantiles. *Cuadernos de lingüística hispánica*, *15*, 139-150.

Pérez, J. E. (2016). Las formas del absurdo y el sinsentido en la literatura. *Signa: Revista de la Asociación Española de Semiótica*, *25*, 865-877.

Pescetti, L. (2005). Tres propuestas sobre el humor. *ANILIJ. Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil*, *15*, 13-45.

Richards, J. (2014). *The Golden Age of Pantomime: slapstick, spectacle and subversion in Victorian England*. New York: I. B. Tauris.

Rivera, I., Castillo, M. O. (2005). El valor del texto literario humorístico. Una práctica educativa de animación a la lectura. *ANILIJ: Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil*, *3*, 87-92.

Rodriguez, J. A. (1995). *Autoconciencia y posmodernidad: metaficción en la novela colombiana*. Bogotá: Universidad de Antioquia.

Ruiz, K. (2005). El humor en la narración infantil de los 90. *ANILIJ. Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil*, *15*, 61-71.

Saad, S. M. (2012). Ambigüedad y humorismo. *Anaquel de Estudios Árabes*, *23*, 19-44.

Sáez, J. (2016). Para hacer un álbum. *Peonza: Revista de literatura infantil y juvenil, 119,* 19-27.

Sardi, V. (2013) Estéticas para la infancia: El libro álbum como género de ruptura. *Boletín de arte*, *13,* 67-71.

Serafini, F., Coles, R. (2015). Humor in Children's Picture Books. *The Reading Teacher, 68*(8), 636–638.

Silva-Díaz, C. (2003). "¡Qué libros más raros!" Construcción y evaluación de un instrumento para describir las variaciones metaficcionales en el álbum. *ANILIJ: Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil, 1,* 167-192.

Silva-Díaz, M. C. (2005). *Libros que enseñan a leer álbumes metaficcionales y conocimiento literario*. (Doktorego Tesia). Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Didàctica de la Llengua, de la Literatura i de les Ciències Socials.

Silva-Díaz, M. C. (2016). La investigación en el libro álbum. *Peonza: Revista de literatura infantil y juvenil*, *119,* 27-37.

Tang, A. (2019). Parody, Pastiche, and Intertextuality in Asian American Novels. In *Oxford Research Encyclopedia of Literature* [bertsio digitala]. Oxford: Oxford Research Encyclopedia of Literature, https://oxfordre.com/literature/view/10.1093/acrefore/9780190201098.001.0001/acrefore-9780190201098-e-911

Timofeeva, L. (2014). El humor verbal en niños de Educación Primaria: desarrollo de la conciencia metapragmática. *Feminismo/s, 24,* 195-219

Vallejos, P., Palmucci, D. (2011). Recursos de la divulgación científica en la literatura para niños: Construcción verbal y visual del disparate. *Revista Anclajes*. *15,*(2), 79-102.

Van der Linden, S. (2003). L'album, entre texte, image et support. *La revue des livres pour enfants*, *214*, 68-77.

Vargas, M. (2001). El docente: promotor de la lectura. *Educere, 5*(13), 24-26.

Vásquez, A. (2004). El hipertexto y las nuevas retoricas de la postmodernidad. Textualidad, redes y discurso ex-céntrico. *Philosophica, 27,* 331-350.

Vásquez, F. (2014). Elementos para una lectura del libro álbum. *Enunciación, 19*(2), 333-345.

Waugh, P. (2003). *Metafiction*. New york: Routledge.

Zaparaín, F., González, L. D. (2010). *Cruces de caminos: Los álbumes ilustrados. Construcción y lectura.* Valladolid: Universidad de Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial.